

Smisao države i njena uloga u industrijskom i ekološkom razvoju

DIMITRIJE SERGEJEV
Filozofski fakultet, Zagreb

UDK: 316.354:321.7
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 05. 04. 1990.

Ovaj rad polazi od manjkave osmišljenosti uloge suvremene demokratske države s željom da nastavi diskusiju o demokratskoj državi kao jednom idealu koji u potpunosti još nigdje nije do kraja realiziran.

Autor kritizira neprikladan odnos prema državi koji je pod okriljem Marxove teorije razvijan u jednom duljem razdoblju kod nas. Ljudima koji bi htjeli olako ukinuti državu, ili je svesti na samo jednu dimenziju, po autorovu mišljenju, treba stalno obraćati pažnju na činjenicu da je život u čitavoj ovoj našoj civilizaciji vezan uz cjeline koje traže neprekidno rješavanje određenih zadataka. Država prema tome nije po sebi loša, već je loša samo u slučaju ako djeluje protivno javnim interesima. U suvremenosti je posebno interesantna uloga države u rješavanju ekološke problematike, što autor ističe kao primjer potrebe razumijevanja države kao regulator zajedničkih poslova. Po autorovom mišljenju država kao regulator zajedničkih poslova ima još mnogo zadataka i treba je stalno usavršavati i osposobljavati da ih izvrši na najbolji način.

Kad razmišljam o tome što je dovelo do velikog neuspjeha društvenog razvoja u zemljama koje su se nastojale razvijati pod okriljem Marxove teorije uvijek dolazim do nekih osnovnih pitanja i rješenja. Jedno od tih pitanja i rješenja je i neprikladan odnos prema državi koji je razvijan u jednom duljem razdoblju. Država očito nije neko zlo¹ koje bi po kratkom postupku trebalo ukinuti, već ima neke neophodne zadatke u životnim cjelinama ove naše civilizacije.

Uloga države u bitnim proizvodnim i razvojnim zadacima društva

Kod nas se često želi prikazati privredni razvoj u visoko razvijenim zemljama svijeta kao da se on odvija sam po sebi po tržišnim zakonima, odozdo, uz inicijativu poduzeća i poduzetnika. To nije posve točno. Dijelom je to i ideologija zapadnog svijeta, tj. nešto što bi taj svijet htio da postoji a što nije kao idealni model posve realizirano. U stvari, uz tržišnu privredu imamo u visoko razvijenim zemljama i veoma razvijene države. I sve te države imaju pune ruke posla, što ne ide u prilog pretpostavljenoj predodžbi odozdo regu-

¹S ovim radom nastavljam diskusiju o državi započetu prije mnogo godina na seminaru na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od vremena kad je Danko Grlić dao završnu riječ na ovoj diskusiji potrebe za »produbljivanjem« razgovora o ovoj temi izrazito su povećane.

lirane ekonomije. Prije će biti riječ o sretnom spoju, ravnoteži utjecaja odozdo i onih odozgo.

U razvitku modernog kapitalizma postoji, ustvari, jedna komplicirana i promjenjiva situacija. Razvitak kapitalizma je počeo iz inicijative brojnih malih poduzetnika koji su se natjecali na tržištu. No ova stvarnost je u određenom momentu negirana. To je pokazao W. Mills i to naročito u svojim radovima *Bijeli ovratnici* (1979) i *Elita vlasti* (1964) i E. Fromm u *Zdravom društvu* (1963). I u industriji i u poljoprivredi postojao je neko vrijeme trend stalnog okrupljavanja poduzeća i posjeda. Propadajuća mala poduzeća zamijenile su krupne korporacije koje su međusobno podijelile tržišta i manipulirale sirovinama. U tom novom svijetu iščezli su stari samostalni poduzetnici. No, ni ovaj trend koji su opisali Mills i Fromm nije bio vječan. Danas se ponovo u vezi s informacijskom revolucijom težište razvoja u kapitalizmu premješta na mala poduzeća koja se natječu na tržištu. To je lijepo opisao A. Dragičević u knjizi *Vizija i zbilja* (1986).

Uz sve ove različite naglaske u razvoju modernog kapitalizma država se neprekidno razvija kao stručni i regulirajući organ. To se vidi po podacima koje daje N. Pašić (1960, 89) kako u broju službenika, koji je, npr. u SAD, povećan od 12000 u godini 1835. na dva i pol milijuna danas, tako i u povećanju vrsta rada, što je dovelo do višestrukog povećanja broja ministarstava u zadnjih sto godina.

Nedostatak rada na stručnoj i progresivnoj ulozi države kod nas je nadoknađivan na više načina. Jedan od načina bio je taj da su političari isticali potrebu da se u čitavom društvu radi što više. Više raditi isticano je kao spasonosno rješenje za sve nevolje pa i za one kojima se time nije moglo pomoći. Zaboravljano je pritom da je u više od tisuću godina evropske historije čovjek radio od jutra do mraka, pa opet ili stalno bio gladan ili bio vrlo blizu ruba gladi. Poboljšanje u radu i bolja organizacija rada i cjelokupnog života to je bilo ono što nas je izvuklo iz gladi. Nije presudno da se u najrazvijenijim zemljama radi više nego kod nas (iako je i to istina) presudno je da se tamo radi drugačije. Riječ je o drugačijoj organizaciji koju ljudi koji su odgojeni u tradicionalnim društvima vrlo teško mogu shvatiti. O kakvoj se organizaciji radi? Prije svega o namjernom usmjeravanju na nove proizvode. O tome da svake godine prestaje proizvodnja na tisuće proizvoda i istovremeno počinje proizvodnja velikog broja novih proizvoda. Zato u svakom momentu u SAD, po podatku M. Danzina kojeg navodi D. Čalić (1968,281), na tržištu postoji 90% proizvoda koji nisu stariji od pet godina. To znači da se svakih pet godina promijeni gotovo sva proizvodnja za tržište SAD.

Gledajući izvana, tu imamo jedan silan nemir. Na sve strane su likvidacije, rušenja, prespajanja, prekraranja i nastajanja novog i građenja. Ljudi sele iz jednih postrojenja u druge, iz jednih gradova u druge. Mijenjaju i grane industrije. Ovakav razvoj je divno opisan u knjizi Alvina Tofflera *Šok budućnosti* (1975). Također i u knjigama Jean-Jacques Servan-Schreibera *Svjetski izazov* (1980) i Jean Fourastie *Civilizacija sutrašnjice* (1968) nalazimo značajnih analiza ovakvog razvoja.

Što je u osnovi tog silnog nemira i prekraranja? Potreba da se tržištu dade ono što ono traži. Novi najbolji, najprivlačniji proizvod. Visokorazvijena zemlja je ona zemlja koja je uspjela organizirati takvu proizvodnju. A odakle ti novi proizvodi? Netko ih mora izmisliti. Netko ih mora ocijeniti. Ova ocjena traži vrlo odgovoran rad koji može dati samo vrlo stručno potkovana institucija. Netko vrlo odgovoran i stručno sposoban mora dati kredite za te nove poslove. Treba pomoći bilo mala bilo srednja bilo velika poduzeća. Zavisno o perspektivi predloženih ideja. U određenom času treba pomoći i čitave grane privrede. Netko s dovoljno autoriteta mora osigurati i povrat novca, odnosno pov-

rat datih kredita. Tu očito ima veoma mnogo posla i za one odozdo i za one odozgo, tj. za neke centralnije organe. Koliko li samo treba razmišljanja da bi se organizirali patentni zavodi za čitavu republiku ili za pojedine grane industrije! Koliko li treba razmišljanja, organizacionih promjena i udruživanja sredstava na većem području da bi se osigurao razvoj fundamentalnih istraživanja bez kojih također nema ovog razvoja! I stotine drugih većih i manjih izmjena traži ova drugačija organizacija rada. No najvažnije je da se počne cijeniti dobra zamisao, inovacija, novi nacrti... i da se nastoje stvoriti uvjeti da se ta nova ideja i realizira u proizvodnji ili organizaciji. To je toliko važno da je i definiciju razvijene ili nerazvijene zemlje moguće odrediti u skladu s takvim ponašanjem.

Nije netko razvijen ili nerazvijen zato jer ima ili nema mnogo razvijenih poduzeća, ili zato jer ima ili nema mnogo novca, odnosno kapitala. Netko je razvijen ili nerazvijen prvenstveno zavisno o tome kako je odredio svoj odnos prema suvremenom konceptu razvoja. Ako je krenuo da traži najbolji proizvod i da ga na najbolji način plasira na svoje i svjetsko tržište, onda se može skoro zanemariti sve drugo. U tom se slučaju toliko brzo nadoknađuje nerazvijenost institucija i manjak kapitala da je posve očito da to nisu najpresudniji momenti na putu prema visokorazvijenoj ekonomiji.

Najvažnije je da se zaista želi taj dobar proizvod. A da se to zaista želi to mora biti vidljivo. Nerazvijene zemlje su podigle ogromne dolarske kredite — u milijardama dolara. Istovremeno uopće nisu prisutne u otimanju istaknutih svjetskih stručnjaka čija godišnja plaća kotira negdje od 40000 do 200000 dolara. Jasno, treba i smjelosti da se u situaciji kad mnogi ljudi gladuju ili su bez posla jednom čovjeku da tako visoka plaća, inače uobičajena na svjetskom tržištu za takvu radnu snagu. Ali sve analize upućuju na to da je to najmudriji potez koji se uopće može napraviti. Ne kupuje visokorazvijena zemlja istaknutog stručnjaka zato jer ima mnogo novaca već ponajprije zato jer je to najefikasniji i zapravo najjeftiniji i jedino mogući način da se radom dođe do mnogo novaca. Zašto kupovati tuđe jabuke kad se može kupiti sadnica koja će i vlasnika i druge više godina snabdjevati plodovima, i to plodovima koje nitko nema a svima su poželjni.

Revolucije pokreću mase a prekretnice u nauci pokreću istaknuti pojedinci. Bitka za visok standard, zapošljavanje mladih, bitka za dugotrajan efikasan rad pa i bitka za ekološku čistoću koja tek predstoji zapravo je bitka za te istaknute pojedince. Poprište ove borbe ili njeno odsustvo (ponajprije u razmišljanju) također je granična linija koja razdvaja razvijene i nerazvijene narode.

Bilo bi vrlo neozbiljno posve isključiti utjecaj kapitala i razvijene industrije. No taj utjecaj nije najbitniji. Zemlje koje su nekada imale istu razvijenost i slično opće bogatstvo danas se nevjerojatno razlikuju prije svega radi toga jesu li ili nisu slijedile koncepciju suvremenog industrijskog razvoja. Znači da je taj momenat u dugotrajnom trendu ipak bio najvažniji, jer nijedan narod nije toliko siromašan da ne bi imao nešto novaca da ga može uložiti u najvažnije ulaganje — u ljude, i nijedan narod nije toliko zaostao a da nema ljudi koji mogu izmisliti korisne ideje. Samo to treba organizaciono srediti. A da se to sredi treba prvenstveno prijeći subjektivne ili ljudske zapreke. Koliko sam puta imao priliku slušati teoretičare koji su na riječima puni fraza o suvremenom konceptu razvoja, ali čim predlažu neku razvojnu mjeru, onda je to nešto što uopće nema veze s tim konceptom razvoja. Teško je nadići tradicionalno mišljenje. To je zapravo najteži zadatak u ovoj prekretnici.

Uz ovu promjenu ponašanja i razmišljanja, koja je neophodna i presudna za prijelaz u visokorazvijenu ekonomiju, neophodno je istovremeno razvijati institucije u kojima će se okupiti stručnjaci koji će u svakom času moći novčano (zajmovima) pomoći najper-

spektivnije tendencije ovakvog razvoja. Ovdje treba slijediti iskustva najrazvijenijih zemalja svijeta. U tom iskustvu vidnu ulogu ima ne samo vješto korištenje tržišnih mehanizama, već i organizacija neophodnih državnih institucija koje se demokratskim izborima stalno jačaju i pročišćuju.

Što je demokratska država?

Gledajući najrazvijenija društva svijeta, možemo sa sigurnošću reći da se država nalazi u stalnom procesu preobražavanja u smislu postepenog formiranja demokratske države. Demokratska država je na kraju krajeva jedan ideal koji u potpunosti još nigdje nije do kraja realiziran.

Za demokratsku državu vode se bezbrojne bitke na mnogim područjima: u međuljudskim odnosima, u položaju i slobodi štampe, u odnosu političara i javnosti, u djelotvornosti onog što se naziva javnošću, općom voljom, javnim dogovorom, u realizaciji standarda za takozvane male ljude, u odgoju i obrazovanju kao neophodnom uvjetu za formiranje ličnosti koje su kadre da oblikuju demokratsku državu... Demokratska država je složen kompleks koji se ostvaruje u najvećem broju razvijenih država svijeta. Netko je napredniji u jednom, drugi u drugom aspektu tog najuniverzalnijeg cilja razvoja suvremenog društva u okrilju jedinstvene civilizacije.

Govoreći o demokratskoj državi kao o jednom idealu za koji postoji bezbroj konkretnih nastojanja nije na odmet da istaknemo još nekoliko karakterističnih područja. Bit će jasniji kompleks odnosa koje demokratska država mora ostvariti. Na svakom od ovih područja nalaze se suptilna razgraničenja gdje je nešto demokratsko i gdje to demokratsko prelazi u svoju suprotnost. Nema sumnje da se demokracija mora izražavati kroz neka vrhovna tijela narodnih predstavnika. Zato u čitavom demokratskom svijetu nalazimo, na narodne skupštine, sabore, parlamente, senate... u kojima se nastoji artikulirati opći interes. Povećajte ta tijela za desetak ili sto puta ili samo za nekoliko puta, i dobit ćete anarhoidna tijela koja se više ne mogu dogovarati. Prema tome demokracija zavisi o organizaciji. Kao što traži određenu organizaciju rada predstavnika, tako demokracija traži i valjanu informaciju. Previše informacija (baš kao i premalo radnog materijala) remeti a ne pomaže rad. Ljudi se moraju dogovarati a ne svadati. Znači i kultura razgovora je neophodna za demokraciju.

Sve demokratske države svijeta uzimaju od radnih kolektiva novčana sredstva za opće poslove. Bez toga nema suvremene zajednice. Putovi se moraju održavati. Škole se moraju graditi. Pitka voda je neophodna. Bez elektriciteta se više ne može živjeti. Smeće se mora odvoziti... No to odvajanje ima također svoju mjeru. Po toj mjeri razlikuje se demokratska država od one koja to tek postaje. Najmanje je demokratska država ona koja svoje nedostatke prebacuje na izuzetno povećane doprinose malih ljudi.

Demokratska država zna da je demokracija njeno najveće blago. Zato će se ona jako potruditi da razvije takvu organizaciju koja će osigurati razvitak inventivnosti velikog broja ljudi. Najveći neprijatelj inventivnosti je osrednjost i nesposobnost. Nesposobni bi voljeli da talenti ostanu sakriveni. Zato su sva manje razvijena i manje demokratska društva stalni snabdjevači velikih svjetskih centara. U tim velikim svjetskim središtima nauke i istraživanja često posve anonimni ljudi bljesnu svjetlošću velikih talenata. Petar Biljanović (1987, 1723) iznosi konkretne primjere za odlazak naših ljudi. A koliko je onih koji nikada nisu mogli otići i razviti svoje mogućnosti. Demokraciju treba mjeriti prema bro-

ju patenata i poboljšanja u radu koja su djelo određenog broja ljudi. Taj broj je ispitni test za demokratsku državu.

Demokratska država prima darove hobista. Ona se njima i ponosi. I s razlogom. U njima je sadržan dugotrajan i požrtvovan rad. Zato i država sa svoje strane treba omogućavati rad hobista po uzoru na slobode izborne u evropskim razmjerima.

Demokratska država se ne boji da će joj mali ljudi odnijeti prirodna blaga. Dapače! Svaka demokratska država nastoji potaknuti i organizirati traženje tih blaga. Ona nastoji da planinari, izviđači², seljaci, pastiri, hobisti, profesionalni istraživači i svi koji god idu u prirodu pogledaju i za rudna blaga i donesu uzorke. I ne stidi se da te ljude i dostojno nagradi. Koliko se mladih ljudi može i zaposliti u tom traženju, koje na kraju krajeva ide na opću korist. Samo treba izboriti jednostavne opće važeće propise.

Na bezbroj područja vodi se borba za demokratsku državu. U svojoj biti demokratska država je civilizacijska osnova suvremenog društvenog života.

Država je dio cjeline

Država je vrlo složena pojava naše civilizacije. Zato su o njenoj prirodi i njenim zadacima izrečene vrlo različite ocjene. To je i normalno. U svakoj kompleksnoj pojavi mogu se isticati različiti dijelovi pa otud i različite interpretacije njenog smisla. Sve ove teškoće kod interpretacije države i njenih zadataka neće se moći izbjeći ni u budućnosti. Zato će i dalje biti brojnih različitih i međusobno suprotstavljenih interpretacija. Nešto ipak možemo izbjeći. Možemo izbjeći da one ne vode u potpunu suprotnost. U takvu suprotnost koja ne omogućava nikakvu interakciju i dijalog. Takve posve suprotne interpretacije su prije svega neistine. Civilizacija je cjelina. Otuda je i nužno da postoji jedan shvatljiv i objašnjivi smisao države. Zato različite interpretacije moraju kolebati oko te jedinstvene jezgre koja je zapravo prava priroda države. Interpretacija koja želi da bude najbliža prirodi države mora namjerno već u prvom koraku u svom osnovnom metodološkom putokazu poći od cjeline civilizacije. U toj cjelini je moguće sagledati i dosege i ograničenosti svih parcijalnih, ograničenih i ekstremnih interpretacija države.

Naša je civilizacija imala do sada nekoliko oblika društvene organizacije. Spomenimo ih ovdje s time što ćemo ih kasnije detaljnije opisati. Prvi oblik organiziranog života u krilu naše civilizacije je život u selu i gradu. Osobito je interesantna njihova zajednička organizacija u gradskoj državi tipa Dubrovačke Republike, Atenske države i sličnih. Zatim imamo organizaciju društvenog života u suvremenim nacijama ili nacionalnim državama koje se na Zapadu Evrope prvi put pojavljuju u 18. st. a u drugim područjima u različita kasnija vremena. Konačno danas se pojavljuju veće nacionalne integracije tipa Evropske zajednice. Pogled na civilizaciju uključuje određenje države u svim ovim zajednicama. Kakva je uloga države u gradskoj državi ili srednjovjekovnoj kneževini, suvremenoj naciji ili nacionalnoj državi i konačno u nadnacionalnim integracijama koje se tek oformljuju. Već ovakvim postavljanjem pitanja mi napuštamo neke dosadašnje kriterije i načine promatranja. Mi prije svega nastojimo izbjeći da unaprijed počemo od neke karakteristike države, na primjer od njene političke uloge. Osim političkih karakteristika postoji i zadatak za cjelinu, određeno oblikovanje cjeline koju svaka institucija u ovoj civilizaciji mora obavljati. Taj posao treba opisati. On čini velik dio smisla svake institucije pa i države. Danas više od pola čovječanstva živi u nerazvijenim zemljama. U tim zemljama uloga države nije vezana isključivo uz političke poslove. Njen najvažniji zadatak

²Već odavno je to kod nas predložio akademik Pavle Savić.

jeste organizacija života, rada i društvenih sredstava u smislu brze izgradnje tih zemalja i hvatanja koraka s najrazvijenijim dijelom čovječanstva. Konkretna stvarnost države u tim zemljama svijeta jednostavno ne dozvoljava bilo koju interpretaciju države koja ne bi uzela u obzir ovu činjenicu.³ Ta stvarnost je postojala i ranije. Bila je vrlo upadljiva. I zato je bila vrlo upadljivo i namjerno zanemarivana.

Mnoge greške učinjene u tumačenju države izvire iz neadekvatnih modela ili dijelova stvarnosti na kojima se nastoji proučiti njena priroda. Kad se, npr. proučava država u feudalizmu, onda se proučava država na primjeru koji je širok i neodređen. Tu su moguće svakakve teorijske kombinacije i neočekivani zaključci. Greška je u tome što je uzet jedan univerzalan politički model, koji je vrlo promjenjiv i nije izravno vezan za radne procese. Analizu države treba započeti od cjelovitih životnih situacija koje su stvarno postojale ili sada stvarno postoje. Već smo spomenuli neke konkretne oblike koji postoje u našoj civilizaciji. To je najprije malena kneževina ili gradska država tipa Dubrovačke Republike ili stare Atenske države s njihovim teritorijima, problemima organizacije obrane (zidovi, vojska, straža...), organizacijom trgovine i obrta, školstva, uprave, zdravstva, rekreacije, umjetničkih institucija... Tu nalazimo divne primjere najmanjeg oblika jedne cjeline života koji je stvarni empirijski lik u kome treba proučavati državu. U tom obliku se jasno vidi šta je država, čime se ona bavi i koji su njeni mogući zadaci.

Ovaj najmanji, konkretni životni oblik u pravom smislu civiliziranog života bio je ostvaren u brojnim kneževinama i gradovima sa većim ili manjim stupnjem autonomnosti. Može se slobodno reći da je sav srednji vijek i veliki dio antičke historije prvenstveno u znaku takvih lokalnih društveno državnih sistema života. Danas ovi mali sistemi egzistiraju kao zaostaci jednog preživjelog doba u kome su bili prevladavajući tipovi. Ali još i danas postoje. Monako, Cipar itd., to su male suvremene države svijeta; ima i među njima ograničenih suvereniteta baš kao što ih je bilo i u antici ili srednjem vijeku.

Prevladavajući oblik organizacije društvenog i političkog života koji danas postoji u svijetu je suvremena nacija. To je znatno krupnija društvena organizacija koja prvi put nastaje u 18. st. i još uvijek nastaje u manje razvijenim dijelovima svijeta. Viši oblici državno društvenog života postoje već u obliku Evropske Zajednice i Ujedinjenih naroda. Ovaj zadnji oblik tek je u prvom oblikovanju, tek daje naslutiti ono što dolazi i što će se posve oblikovati u budućnosti.

Državu je najbolje proučavati u prvoj, najmanjoj zajednici civilizacije. Tu imamo sve njene elemente: stanovništvo, teritorij, vlast, podjelu ljudi po klasama ili staležima, podjelu ljudi po bogatstvu, povezanost ljudi na osnovu religioznih, rekreacionih, upravnih i drugih potreba i zadataka. Već ovdje se vlast uzdiže. Treba samo uočiti veličinu i raskoš kneževih dvoraca. No ovdje se najbolje vidi i da to uzdizanje vlasti nije potpuno gubljenje zajedničkih svrha. Ovdje se vidi da svako izdvajanje nekog elementa iz cjeline nema smisla. Kod države se uvijek radi o jednoj kompleksnoj situaciji o interakciji brojnih elemenata. Zato ako započnemo analizu od ovog minijaturnog ali vrlo stvarnog, slikovitog i jasnog modela, mogu se izbjeći isključivosti i ograničene interpretacije. Na ovom modelu je posve vidljivo da teritorij, npr. nije odlučujući momenat za ovu zajednicu. Teritorij je dio, element koji sam po sebi ne određuje opći smisao ove zajednice.⁴

³Dovoljno je za to pročitati tek nekoliko radova koji su objavljeni na našem jeziku. Kao primjer možemo navesti dva takva rada: Dr. Novica Blagojević *Ekonomska uloga države u nerazvijenim američkim zemljama* (1975) i Zvonko Leroić *Nacija* (1977).

⁴Radi toga se i današnje zemlje malih teritorija, kao što je to npr. Švicarska, mogu probiti u najuži krug najrazvijenijih i najbogatijih zemalja svijeta. Zbog istoga razloga i posve male države tipa Lihtenštajna i Monaka ne spadaju obavezno u siromašne zemlje svijeta. Očito je da razvijenost neke zemlje i bogatstvo njenog naroda zavise o drugim faktorima a ne o teritoriju i prostornoj veličini.

Isto tako vidljivo je da država nije samo organizacija vlasti da bi jedna klasa vladala dru-
gom već i organizacija za čitav niz drugih poslova i zadataka.

Ljudima koji bi htjeli olako ukinuti državu ili je svesti na samo jednu dimenziju
treba stalno obraćati pažnju na činjenicu da je život u čitavoj ovoj našoj civilizaciji vezan
uz cjeline koje traže neprekidno rješavanje određenih zadataka. Koliko li samo posla ima
u izgradnji i održavanju javnih putova, u organizaciji zdravstva i školstva, u javnom
prosvjećivanju, održavanju reda i mira... Na brojnim područjima moraju se obavljati
stručni, ustrajni naponi koji traže autoritet i financijska sredstva čitave zajednice. Nikad
neće iščeznuti potreba za takvim naporima. Tko bi, npr. danas mogao zamijeniti autoritet
javne vlasti u borbi protiv narkomanije? Kod primjene vlasti na različitim područjima
najvažnije je da je ona u skladu s dogovorima čitavog društva. Država prema tome nije
po sebi loša, već je loša samo u slučaju ako djeluje protivno javnim interesima.

Država i ekološka problematika

Borba za čisti okoliš traži suptilne i skupe analize koje jedine mogu pokazati pravo
stanje zagađivanja zemljišta, zraka, vode, biljaka, životinja itd. Traži nadalje velika sredstva
za podizanje postrojenja za pročišćavanje. Treba također načiniti planove i te planove pro-
voditi na manjim i većim prostorima kroz kraće ili dulje razdoblje. U tom poslu svi trebaju
sudjelovati. Nema sumnje da se autoritet države treba angažirati na ovom poslu.

Danas se mnogi društveni nedostaci mogu izliječiti supstitucijom, tj. razvojem no-
vih aktivnosti na račun iščezavanja nekih drugih. Slabo i neproduktivno industrijsko po-
duzeće moguće je ukinuti tako što će višak radnika odlaziti u onu industriju ili poduzeće
koje se brzo razvija. Tako ćemo imati sve manje ljudi tamo gdje nema prosperiteta a sve
više tamo gdje je rad uspješan. To se može ostvariti i tržišnim poslovanjem i koncentra-
cijom istaknutih stručnjaka u samoupravnim ili državnim savjetima, vijećima... koji će
planski, smišljeno potaknuti ovaj razvoj. Ovo pitanje je osobito važno za ekološku pro-
blematiku. Tu nam, nažalost, tržište malo može pomoći. Borba za zdravi proizvod i briga
za čisti okoliš poskupljuje a ne pojeftinjuje proizvod. Zato nam ovdje ekonomska logika
najčešće ne može priteći u pomoć. Namjernom supstitucijom je, međutim, moguće uki-
dati prljave industrije uz istovremeni porast proizvodnje nekih drugih proizvoda koji se
mogu uspješno prodati na svjetskom tržištu. Dobra prodaja nekih roba na svjetskom
tržištu daje sredstva da se proizvodi prljavih industrija kupe na tom istom svjetskom
tržištu. Na taj način se oni supstitucijom mogu ukloniti iz proizvodnje u zemlji. Dakako
ovakva borba za čisti okoliš traži utjecaj na većem prostranstvu i to utjecaj koji je plan-
ski usmjeren.

U svijetu su poznati ostvareni primjeri izlječenja katastrofalno zatrovanog okoliša.
Možda najpoznatiji primjer je primjer Londona. Londonske magle začinjene smogom
ubijale su ljude. U Temzu je bilo pogibeljno pasti jer je svako kupanje bilo opasno po
život, toliko da je voda bila zagađena kemijskim otpacima. Činovnici u bankama su no-
sili na posao rezervnu bijelu košulju koju su presvlačili u toku radnog vremena jer je
košulja u kojoj su došli na posao bila nakon nekoliko sati u takvom stanju da se više
nije mogla nositi. Sve to je najvećim dijelom uklonjeno. U Temzi ne samo da se može
kupati, iz nje loviti i jesti riba, već se u nju vratio na mrijest losos riba osobito osjetlji-
va na zagađenje vode. Nestali su svjetski poznati pogibeljni londonski smogovi. Sve je
to postignuto uz velike žrtve i dugotrajna zalaganja. Trebalo je na svakom potočiću i
svakoj kanalizaciji koja se ulijeva u Temzu izgraditi skupi prečišćivač. Trebalo je također

ugraditi prečišćivače u sva ležišta i dimnjake, bilo privatnih stanova, bilo velikih tvornica. Da se mogao postići tako veliki uspjeh, koji zaslužuje da se više puta ističe i da mu se čovjek divi, morao je ne samo postojati veliki entuzijazam znatnog broja ljudi već i autoritet i moć javne vlasti tog velikog grada koja je stala na čelo ove akcije. Tko bi inače mogao prisiliti i one koji ne žele ići tim putem da se ipak pokrenu i naprave ono što je i u javnom i u njihovom interesu.

Nakon svih diskusija i obavljenih istraživanja može se slobodno reći da termoelektrane i atomske centrale treba u što većoj mjeri zamjenjivati drugim izvorima energije. Opasan sumpor iz termoelektrana zagađuje atmosferu i tlo i trajno oštećuje ili ubija šume. Atomske centrale su također vrlo opasan izvor bilo stalnog bilo povremenog zagađivanja ljudskog okoliša. Umjesto njih trebalo bi koristiti sve raspoložive vodene tokove, što pretpostavlja maksimalnu izgradnju velikih i malih hidrocentrala. Zatim koristiti snagu vjetra, sunčevu energiju, energiju odnosno toplinu zemljine unutrašnjosti i druge izvore energije koji ne zagađuju okolinu. I za ove zadatke trebaju velika materijalna sredstva, jer većina ovih izvora energije još uvijek nije ekonomski isplativa, i veliko angažiranje svih sudionika u društvenim poslovima uključiv i moć i autoritet najviših organa vlasti. I da zaključim: država kao regulator zajedničkih poslova ima još mnogo zadataka, samo je treba stalno usavršavati i osposobljavati da ih i izvrši na najbolji način.

Izvori:

- Blagojević, N., 1975, **Ekonomska uloga države u nerazvijenim afričkim zemljama**, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd
Čalić, D., 1968, Pogovor knjizi, Servan-Schreiber: **Američki izazov**, Epoha, Zagreb
Dragičević, Adolf, 1986, **Vizija i zbilja**, August Cesarec, Zagreb
Fourastie, J., 1968, **Civilizacija sutrašnjice**, Naprijed, Zagreb
Fromm, E., 1963, **Zdravo društvo**, Rad, Beograd
Lerotić, Z., 1977, Nacija, **Kulturni radnik**, Zagreb
Mills, C. W., 1979, **Bijeli ovratnik**, Naprijed, Zagreb
– 1964, **Elita vlasti**, Kultura, Beograd
Pašić, N., 1960, **Savremena država**, Kultura, Beograd
Servan-Schreiber, 1980, **Svjetski izazov**, Globus, Zagreb
Toffler, Alvin, 1975, **Šok budućnosti**, Otakar Keršovani, Rijeka

THE STATE - ITS MEANING AND ROLE IN INDUSTRIAL AND ECOLOGICAL DEVELOPMENT

DIMITRIJE SERGEJEV

Faculty of Philosophy, Zagreb

Having in mind a deficiently elaborated role of the contemporary democratic state, in this paper the author attempts to continue the discussion about the democratic state as an ideal not yet fully realized anywhere.

The author criticizes the inadequate relationship towards the state, developing in Yugoslavia for a long time, under the wing of Marx's theory. According to the author those who wish to easily abolish the state or reduce it to only one dimension must be constantly warned of the fact that life in our entire civilization is linked to issues requiring incessant settling. Therefore, the state is not bad in itself, but only when acting against public interests. Today, an especially interesting role of the state is in solving environmental problems, which the author stresses as an example of the need to look upon the state as a regulator of communal affairs. According to the author, the state as regulator of communal affairs has many other tasks to fulfill and should be constantly perfected as well as enabled to carry out those tasks in the best way.